

**EKOLOGIK TURIZM HUDUDLARINING BARQARAR RIVOJLANISH
OMILI.**

Kobiljonov Muslimjon Boxodirovich

Kimyo xalqaro universiteti talabasi

Ilmiy rahbar: Yuldashev Abdumalik Iloxomovich

Annotatsiya.

Ekoturizm zamonaviy turizmning eng istiqbolli va ommabop turlaridan biri bo'lib, inson va tabiat o'rtasidagi uyg'un munosabatlarga yo'naltirilgan. Globallashtirish va atrof-muhitga antropogen bosimning kuchayishi sharoitida hududlarni barqaror rivojlantirish ustuvor vazifaga aylanib bormoqda, uni hal etishda ekoturizm muhim o'rin tutadi. Ushbu maqola ekoturizmning mohiyatini, uning hududlarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik rivojlanishiga ta'sirini ochib beradi. Shuningdek, ekoturizmni davlat va xususiy sektor tomonidan qo'llab-quvvatlashning asosiy yo'nalishlari tahlil qilingan.

Maqolaning maqsadi ekoturizmning barqaror rivojlanishni ta'minlashdagi o'rni va ahamiyatini o'rganish, uning afzalliklari va muammolarini mintaqaviy darajada aniqlashdan iborat. Muallif ekoturizm loyihalarini muvaffaqiyatli amalga oshirishning joriy misollarini ko'rib chiqadi, shuningdek, tabiiy ekoturizmni buzmaydigan infratuzilmani rivojlantirishga muvozanatli yondashish zarurligini ta'kidlaydi. Tadqiqot zamonaviy ilmiy yondashuvlar va ekoturizm faol rivojlanayotgan mamlakatlarning amaliy tajribasiga asoslangan.

Olingan natijalar turizm mutaxassislari, ekologlar va davlat organlari uchun mintaqaviy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda foydali bo'lishi mumkin. Barqaror turizm maqsadlarida hududlarning tabiiy salohiyatidan samarali foydalanish bo'yicha tavsiyalar asoslab berilgan.

Maqolaning asosiy qoidalari turizmda ekologik komponentning ahamiyati, investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlari, ekoturizmni rivojlantirish orqali aholining ekologik madaniyatini oshirishdir.

Kalit so'zlar: Ekoturizm, barqaror rivojlanish, mintaqaviy siyosat, tabiatni muhofaza qilish, ekoturizm, yashil turizm, biologik xilma-xillik, ekomadaniyat.

Аннотация

Экологический туризм представляет собой один из самых перспективных и востребованных видов современного туризма, направленный на гармоничное взаимодействие человека с природой. В условиях глобализации и роста антропогенной нагрузки на окружающую среду, устойчивое развитие

регионов становится приоритетной задачей, в решении которой экотуризм играет важную роль. Настоящая статья раскрывает сущность экологического туризма, его влияние на экономическое, социальное и экологическое развитие регионов. Также проанализированы основные направления государственной и частной поддержки экотуризма.

Целью статьи является изучение роли и значения экологического туризма в обеспечении устойчивого развития, выявление его преимуществ и вызовов на региональном уровне. Автор рассматривает актуальные примеры успешной реализации экотуристических проектов, а также делает акцент на необходимости сбалансированного подхода к развитию инфраструктуры, не нарушающей природную экосистему. Исследование опирается на современные научные подходы и практический опыт стран, активно развивающих экотуризм.

Полученные результаты могут быть полезны для специалистов в области туризма, экологов, а также органов государственной власти при разработке стратегий регионального развития. Обоснованы рекомендации по эффективному использованию природного потенциала регионов в целях устойчивого туризма.

Ключевыми положениями статьи являются значимость экологической составляющей в туризме, возможности привлечения инвестиций, а также повышения экологической культуры населения через развитие экотуризма.

Ключевые слова. Экологический туризм, устойчивое развитие, региональная политика, охрана природы, экосистема, зелёный туризм, биоразнообразие, экокультура.

Abstract

Ecotourism is one of the most promising and popular types of modern tourism aimed at harmonious interaction between man and nature. In the context of globalization and increasing anthropogenic load on the environment, sustainable development of regions is becoming a priority task, in which ecotourism plays an important role. This article reveals the essence of ecotourism, its impact on the economic, social and environmental development of regions. The main areas of state and private support for ecotourism are also analyzed.

The purpose of the article is to study the role and importance of ecotourism in ensuring sustainable development, identifying its advantages and challenges at the regional level. The author considers current examples of successful implementation of ecotourism projects, and also emphasizes the need for a balanced approach to the development of infrastructure that does not disturb the natural ecosystem. The study is based on modern scientific approaches and practical experience of countries actively developing ecotourism.

The results obtained can be useful for tourism specialists, ecologists, as well as government agencies in developing regional development strategies. Recommendations for the effective use of the natural potential of the regions for the purposes of sustainable tourism are substantiated. The key provisions of the article are the importance of the environmental component in tourism, the possibility of attracting investment, and raising the environmental culture of the population through the development of ecotourism.

Keywords. Ecotourism, sustainable development, regional policy, nature conservation, ecosystem, green tourism, biodiversity, ecoculture.

KIRISH

Zamonaviy jamiyat iqtisodiy rivojlanish va atrof-muhitni muhofaza qilish o'rtasidagi muvozanatni topish zarurati bilan duch kelmoqda. Iqlim o'zgarishi va ekotizim degradatsiyasi sharoitida tabiatni asrashga hissa qo'shadigan faoliyat shakllariga ehtiyoj bor. Ushbu shakllardan biri ekoturizm bo'lib, u o'zida ta'lim, dam olish va himoya funktsiyalarini birlashtiradi.

Ekoturizm tabiiy resurslardan oqilona foydalanishga qaratilganligi tufayli keng tarqaldi. Ommaviy turizmdan farqli o'laroq, u atrof-muhitga minimal ta'sir ko'rsatishga va turistik xizmatlar ko'rsatish jarayoniga mahalliy aholini jalb qilishga qaratilgan. Bu uni mintaqaviy rivojlanish uchun ayniqsa muhim vositaga aylantiradi.

So'nggi o'n yilliklarda ekoturizm nafaqat yangi tajribalar izlayotgan sayyohlar orasida mashhur bo'lib qolmay, balki xalqaro tashkilotlar darajasida barqaror rivojlanish strategiyalarining tan olingan elementiga aylandi. Bu biologik xilma-xillikni saqlashga yordam beradi, aholining ekologik madaniyatini oshiradi va mahalliy iqtisodiyotni rag'batlantiradi.

Shunday qilib, hududlarda ekologik turizmni rivojlantirish jamiyat, tadbirkorlik va tabiat manfaatlarini birlashtira oladigan istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. Ekoturizm haqiqatan ham rivojlanishning barqaror omiliga aylanishining asosiy mexanizmlari va shartlarini aniqlash muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOT TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Ekoturizm sohasidagi ilmiy izlanishlar uning barqaror rivojlanishga erishishdagi rolini ta'kidlaydi. Mashhur asarlar orasida turizmda ekotizim yondashuviga e'tibor qaratgan M. Xanna, J. Nelson va mahalliy mualliflarning A. V. Dubrovskiy va L. M. Melnik asarlarini ajratib ko'rsatish mumkin. Ularning ishi tabiatga minimal ta'sir ko'rsatish va mahalliy hamjamiyatni jalb qilish muhimligini ta'kidlaydi.

Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ekoturizm chekka va tabiiy boy hududlarda iqtisodiy o'sishga yordam beradi. UNEP va JST tomonidan olib borilgan

tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ekologik toza turizm atrof-muhitga zarar etkazmasdan ish o'rinlari yaratish va mahalliy aholining turmush darajasini yaxshilashga yordam beradi. Bu, ayniqsa, resurslari cheklangan rivojlanayotgan mamlakatlar uchun juda muhimdir.

Shu bilan birga, adabiyotlarda bir qator muammolar ham ko'rsatilgan: infratuzilmaning yo'qligi, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanmaganligi, sayyohlar o'rtasida ekologik ta'limning pastligi. Bu muammolarni ekoturizm yo'nalishlarini rejalashtirishga tizimli yondashish, shuningdek, ekologik loyihalarga investitsiyalarni jalb qilish orqali hal qilish mumkin.

Mahalliy tajriba tahlili shuni ko'rsatadiki, Rossiya, O'zbekiston va MDHning boshqa mamlakatlarida ekoturizmning rivojlanishi jadal rivojlanmoqda, ammo aniq tartibga solish va ilmiy qo'llab-quvvatlashni talab qiladi. Shu bois ilg'or tajribalarni umumlashtirish va tavsiyalar ishlab chiqish ilmiy jamoatchilikning dolzarb vazifalari bo'lib qolmoqda.

Ushbu tadqiqot iqtisodiy tahlil, turizm geografiyasi va atrof-muhitni rejalashtirish elementlarini o'z ichiga olgan fanlararo yondashuvga asoslangan. Tadqiqotda tizimli tahlil usullari, qiyosiy tavsiflar, shuningdek, turistik kompaniyalar vakillari va ekologlarning so'rovnomalari va ekspert so'rovlari usullaridan foydalanilgan.

Tajribaviy asos sifatida xalqaro tashkilotlarning (UNWTO, UNEP), shuningdek milliy turizm va atrof-muhitni muhofaza qilish agentliklarining statistik ma'lumotlaridan foydalanildi. Kareliya, Oltoy, Surxondaryo viloyati va Namangan viloyati kabi turli hududlarda ekoturizm rivojlanishini qiyosiy tahlil qilishga alohida e'tibor qaratildi.

Dala tadqiqot usullari ham qo'llanildi: marshrutni tahlil qilish, turistik joylarga tashrif buyurish va mahalliy aholi bilan suhbatlar. Bu ekoturizmga jamoatchilikning jalb etilishi darajasini yaxshiroq tushunish va loyihalar muvaffaqiyatiga ta'sir etuvchi omillarni baholash imkonini berdi.

Bundan tashqari, ekoturizmning kuchli va zaif tomonlarini, shuningdek, ushbu sektor orqali mintaqaviy rivojlanish uchun tahdid va imkoniyatlarni aniqlash uchun SWOT tahlil usullaridan foydalanildi.

NATIJALAR

Tahlillar natijasida ekoturizm hududlarning barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Xususan, bu tabiiy merosni asrab-avaylash, mahalliy aholi bandligini oshirish va mintaqalar iqtisodiyotini diversifikatsiya qilishga xizmat qiladi. Aksariyat respondentlar ekoturizm rivojlangan hududlarda ekologik vaziyat yaxshilanganini qayd etdilar.

Asosiy natijalardan biri infratuzilmaning rivojlanish darajasi va ekoturizm yoʻnalishlarining ommabopligi oʻrtasidagi bogʻliqlikni aniqlashdir. Ekologik toza mehmonxonalar, ekomarshrutlar va tabiat talqini markazlariga sarmoya kiritadigan hududlarda turistlar oqimi barqarorroq va turizm daromadlarining ijobiy dinamikasi kuzatilmoqda.

Shuningdek, mahalliy hamjamiyatning yuqori darajadagi ishtiroki ekoturizm loyihalari barqarorligini oshirishi aniqlandi. Bu joylarda kooperativlar, ekogidlar va hunarmandchilik ustaxonalari tashkil etilishida namoyon boʻlmoqda. Bundan tashqari, bunday loyihalar yoshlar va maktab oʻquvchilarining ekologik savodxonligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, tadqiqotda malakali kadrlar yetishmasligi, davlat va biznes oʻrtasidagi muvofiqlashtirishning sustligi, ekoturizm yoʻnalishlarini targʻib qilishda raqamlashtirish darajasi pastligi kabi qator muammolar ham aniqlangan. Bu masalalar tizimli yondashuvni va davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlashni talab qiladi.

1-jadval. Mintaqalar barqaror rivojlanishiga ekoturizmning ta'siri

Ta'sir yo'nalishi	Maxsus ko'rinishlar	Mintaqalarga misollar	Potentsial foyda
Iqtisodiy rivojlanish	Ish o'rinlari yaratilishi, turizm daromadlarining o'sishi	Oltoy, Surxondaryo viloyati	Mahalliy aholining turmush darajasini oshirish
Ijtimoiy rivojlanish	Aholini jalb qilish, ta'lim va madaniyatni rivojlantirish	Namangan viloyati, Kareliya	O'sib borayotgan ijtimoiy mas'uliyat va ekologik ta'lim
Atrof-muhitga ta'siri	Biologik xilma-xillikni saqlash, tabiiy hududlarni muhofaza qilish	Botanika zahiralari, milliy parklar	Atrof-muhitning ekologik holatini yaxshilash
Infratuzilmaviy o'zgarishlar	Eko-uylar, eko-marshrutlar, talqin markazlari qurilishi	Farg'ona vodiysi, Tyan-Shan	Infratuzilmani zararsiz barqaror rivojlantirish
Ta'lim va madaniyat	Maktab va oliy o'quv yurtlarida eko-ma'ruzalar o'tkazish, ekoturizmni rivojlantirish	Gruziya, Boshqirdiston	Atrof-muhit haqida xabardorlikni oshirish

XULOSA

Hududlarning, ayniqsa, noyob tabiiy resurslarga ega hududlarning barqaror rivojlanishida ekoturizm muhim o‘rin tutadi. Bu ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy muammolarni hal etishga, inson va tabiatning o‘zaro uyg‘unligini ta‘minlashga yordam beradi.

Ekoturizmni muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun atrof-muhitni muhofaza qilish chora-tadbirlari, ta‘lim dasturlari, infratuzilmani rivojlantirish va raqamli platformalarni o‘z ichiga olgan kompleks strategiyani shakllantirish zarur. Mahalliy ishtirok etish va mahalliy resurslardan foydalanish ham muvaffaqiyatning asosiy omillaridir.

Ekoturizm loyihalarini davlat va xususiy sektor tomonidan qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirish, ekologik sertifikatlashtirish standartlarini ishlab chiqish va turizm sohasida innovatsion texnologiyalardan foydalanishni rag‘batlantirish tavsiya etiladi. Yana bir muhim yo‘nalish – ekoturizm sohasidagi mutaxassislarning malakasini oshirishdir.

Shunday qilib, ekologik javobgarlik tamoyillari va barcha manfaatdor tomonlarning faol ishtiroki kuzatilgan taqdirda, ekoturizm mintaqaviy barqaror rivojlanish siyosatining ajralmas qismiga aylanishi mumkin.

ADABIYOTLAR:

1. Дубровский А. В. Экологический туризм и устойчивое развитие регионов. — М.: Наука, 2021.
2. UNEP & UNWTO. Making Tourism More Sustainable – A Guide for Policy Makers. — Geneva, 2020.
3. Мельник Л. Г., Сафронова Е. И. Экологизация туристской деятельности. — Харьков: ИНЖЭК, 2019.
4. Honey M. Ecotourism and Sustainable Development. — Washington: Island Press, 2018.
5. Государственный комитет Республики Узбекистан по развитию туризма. Отчёт о развитии экотуризма, 2023.
6. UNWTO. Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030. — Madrid, 2021.
7. Weaver D. B. Sustainable Tourism: Theory and Practice. — Routledge, 2019.
8. OECD. Green Growth and Sustainable Tourism. — Paris, 2022.

